13. kapitola
Svět jihoamerických tepuis

Ostrovy v čase, ztracený svět, poslední bílá místa na mapě. Především však eldorádo zajímavých zvířat, z nichž většina je dodnes zoologům neznáma!

Všechny tyto superlativy patří stolovým horám v Guyanské vysočině, které se tyčí nad územím Venezuely, Brazílie a Guyany. Prastaré stolové hory, tvořené usazeným křemencem a pískovcem, byly kdysi celé zality mělkým mořem. Neprošly žádným vrásněním a patří tak k nejstarším nepřeměněným horninám na Zemi.

Dodnes není znám přesný počet stolových hor, kterým se v jazyce místních indiánů kmene Pemón říká tepuis. Odhaduje se však, že na dobré polovině tepuis dosud nestanula lidská noha. Zatím bylo z vrcholových plošin sneseno a popsáno téměř 10 000 nových druhů rostlin a desítky druhů živočichů. Co dalšího čeká na zvídavé badatele?

Píše se rok 1965 a z Gerlachovského štítu ozářeného sluncem burácí trojnásobné hurá. To československí vojáci hlasitě oznamují celému světu, že právě dobyli nejvyšší vrchol své milované socialistické vlasti. Mladý generál Tadeáš si zapálil cigaretu a dojatě pozoruje trojbarevnou vlajku, která se vítězně třepetá v poryvech větru na pokořeném vrcholu Vysokých Tater.

Zdá se vám tato fiktivní historka o dobývání Gerlachovského štítu příliš přitažená za vlasy? Kdybyste se však v roce 1965 přemístili přes Atlantský oceán, naskytl by se vašim očím velmi podobný obrázek. Dojatí chlapci v uniformách však nekřičí české hurá, ale vyrážejí hromový výkřik „Selva!!!“, který je poznávacím znamením vojenských jednotek dislokovaných v Amazonii. Také právě vztyčovaná vlajka má tři barvy a v čele expedice rovněž stojí mladistvě vyhlížející generál kouřící cigaretu. Jsme v Brazílii a generál Ernesto Coelho v čele svých mužů právě pokořil nejvyšší vrchol své země Pico da Neblina – Vrchol mlhy. Jak je ale možné, že byl nejvyšší vrchol největší země Jižní Ameriky pokořen tak pozdě? Vedle nevyjasněných

hraničních sporů s Venezuelou za to může především obtížná dostupnost této stolové hory.

Nyní bych vám chtěl přestavit čtyři nejzajímavější stolové hory a samozřejmě i jejich podivuhodnou faunu a flóru.

Na jihoamerických stolových horách byly nalezeny nové druhy pavouků, mnohonožek a jiných bezobratlých živočichů. Foto: VAS

První pokořená stolová hora Roraima

Výška: 2 810 metrů nad mořem

Rozloha: 34 kilometrů čtverečních

Lokalizace: Roraima se rozkládá na území tří států – Venezuely, Brazílie a Guyany. Patří k nejlépe dostupným stolovým horám.

Rekordy a zajímavosti: V roce 2002 byla smíšenou českou a slovenskou výpravou objevena na stolové hoře Roraimě jeskyně Krystalové oči (Cueva Ojos de Cristal). Speleologové zde naměřili téměř devět kilometrů chodeb a Cueva Ojos de Cristal se tak stala nejdelší křemencovou jeskyní světa.

Roraima neboli Matka všech vod (v jazyce již zmíněných indiánů kmene Pémon) má tu čest být první stolovou horou, na jejímž vrcholu stanuli Evropané. K této

slavné události došlo v prosinci roku 1884 a tři britští přírodovědci v čele s botanikem E. I. Thurnem byli šokováni nádherným světem nad oblaky, který byl zcela odlišný od toho, co znali. Od těch dob se však hodně změnilo a na Roraimu každým rokem míří tisíce turistů.

Nejslavnějším tvorem žijícím na Roraimě je dvoucentimetrová žabka *Oreophrynella quelchi* s velkýma třpytivýma očima, pojmenovaná na počest anglického přírodovědce J. J. Quelcha, který ji v roce 1894 představil veřejnosti. *Oreophrynella* však příliš nesplňuje běžnou představu o agilním obojživelníkovi, protože vůbec neskáče, ale jen pomalu leze.

Quelch také jako první upozornil na neobyčejně veliký podíl masožravých rostlin, který je reakcí na nedostatek živin na povrchu tepuis. Z masožravých rostlin najdeme na Roraimě především rosnatku (*Drosera roraimae*), heliamforu (*Heliamphora nutans*) a bublinatku (*Utricularia quelchii*). Hlavní kořistí těchto fascinujících rostlin je především drobný hmyz, který je sem vynášen vzdušnými proudy z okolních nížin. Kromě masožravek zaujmou pozorovatele hlavně zemní orchideje, tilandsie a dřeviny z čeledi čajovníkovitých.

V mělkých rašelinných jezírcích s nízkým pH na povrchu Roraimy příliš života nenajdeme. Dominantní hmotu rašeliniště tvoří především spleť mikroskopických vláken plísní, řas a sinic rodu Scytonema. Tyto sinice mají v ekosystémech tepuis zásadní úlohu, protože na sebe vážou vzdušný dusík, kterého je tu zoufalý nedostatek.

Indiáni kmene Pémon říkají svým posvátným stolovým horám tepuis.
Foto: VAS

Nejvyšší ze všech je Pico da Neblina

Výška: 3 014 metrů nad mořem (o tento údaj se však stále vedou ostré spory)

Rozloha: Masiv Serra do Imeri s kuželovitým vrcholem Pico da Neblina má rozlohu zhruba 200 kilometrů čtverečních. Pohoří je součástí rozsáhlého národního parku Parque Nacional do Pico da *Neblina*, který se

rozkládá na obrovské ploše 22 000 kilometrů čtverečních. Celé oblasti se však jednoduše říká Neblina (země mlhy).

Lokalizace: Vrchol Pico da Neblina se tyčí v Brazílii, necelých 800 metrů od hranic s Venezuelou.

Rekordy a zajímavosti: Pico da Neblina je nejvyšším vrcholem Brazílie a bude jím i v případě, že bude akceptováno nepopulární měření z roku 2004. To hoře ubírá pár metrů a snižuje tak její výšku na 2 999 metrů nad mořem. Zatímco v nížinných pralesích kolem Pico da Neblina kolísá průměrná teplota kolem dvaceti stupňů Celsia, může na vrcholku hory klesnout i pod bod mrazu.

Turisté, kteří chtějí Pico da Neblina navštívit, se musí připravit na fyzicky i finančně velmi náročný výlet, který trvá několik dní a začíná ve městě Sao Gabriel da Cachoeira na řece Rio Negro. Návštěva Nebliny ovšem stojí za to, protože jde o jednu z nejizolovanějších tepuí. Návštěvníci se zde navíc mohou setkat s velkým množstvím endemických druhů rostlin a zvířat, které se nevyskytují nikde jinde na světě. Rovněž pralesy kolem Pico da Neblina doslova pulzují životem. Můžete zde zahlédnout tapíry, lenochody, jaguáry, stejně jako drobné kolibříky a pestré papoušky ara.

Povrch stolových hor je dramaticky tvarován do bizarních útvarů. Foto: VAS

Hora superlativů Auyántepui

Výška: 2 500 metrů nad mořem

Rozloha: 700 kilometrů čtverečních činí z Auyántepui nejrozsáhlejší tepui na světě.

Lokalizace: Auyántepui se rozkládá na území Venezuely.

Rekordy a zajímavosti: V roce 1935, při jednom ze svých průzkumných letů nad Auyántepui, zahlédl americký pilot Jimi Angel obrovský vodopád, který se vrhal z výšky 979 metrů. Na jeho počest dostal jméno Salto Angel a v učebnicích zeměpisu je uváděn jako nejvyšší vodopád světa. Množství vody v Salto Angel však během roku výrazně kolísá podle toho, jestli je zrovna období dešťů či období sucha.

Salto Angel leží na řece Gauja, kterou objevil lotyšský badatel Alejandro Laime, jenž se jako vůbec první člověk dostal k vodopádu po souši. Laime se však proslavil hlavně jinými svými kontroverzními objevy. Venezuelským specialistům, kteří ho v roce 1986 navštívili v jeho chatrči, vyprávěl, že při rýžování diamantů na vrcholu Auyántepui spatřil pravěká zvířata. Tvorové prý měli enormně dlouhý krk a ploutve místo nohou a vyhřívali se na břehu řeky pramenící na náhorní plošině. Než však mohl některého z nich chytit, sklouzli do vody a zmizeli. Odplouvali s tělem ponořeným a krkem kolmo vztyčeným vzhůru. Laime si tyto tvory dokonce nakreslil. S dlouhým krkem a velmi krátkým ocasem bylo zvíře dlouhé zhruba sto dvacet centimetrů a celkově nápadně připomínalo malého dlouhokrkého plesiosaura. Je však pravděpodobnější, že místo plesiosaurů tu turisté daleko spíš narazí na deseticentimetrové mnohonožky narůžovělé barvy nebo pavouky a štíry.

Auyántepui má v záloze mnoho dalších překvapení. Z vrcholového plató můžete třeba sestoupit do propasti Sima Aonda, která je se svými 383 metry nejhlubší známou propastí v nekrasovém prostředí na světě.

Vrcholky tepuis se ztrácejí v mlze. Foto: VAS

Mystická tepui Kurupira

Výška: 1 047 metrů nad mořem

Rozloha: zhruba 40 kilometrů čtverečních

Lokalizace: Kurupira se rozkládá na hraničním území mezi Brazílií a Venezuelou.

Rekordy a zajímavosti: Vůbec prvními cestovateli, kteří stáli u úpatí Kurupiry, byli v roce 1951 členové smíšené venezuelsko-francouzské expedice. Tito odhodlaní

Legendární amazonský mapinguari, který má údajně žít v okolí stolové hory Kurupiry, se podobá obřím vyhynulým lenochodům. V Brazílii byly například objeveny kostry lenochodů druhu *Glossotherium robustum*, kteří byli velcí jako sloni. Foto: VAS

Lebka monstrózního Glossotheria. Foto: VAS

muži ovšem nehledali žádnou posvátnou indiánskou horu, ale prameny Orinoka, jež pod ní začíná svou předlouhou pouť k oceánu.

V geografickém a vlasteneckém zanícení pak expedice Kurupiru překřtila na Cerro Delgado Chalbaud, podle aktuálně vládnoucího venezuelského diktátora. Dnes by asi hora dostala jméno podle současného prezidenta Cerro Hugo Chávez. Také Brazilci se později nezachovali příliš pietně a neponechali tepui, jejíž polovina zasahuje na jejich území, původní indiánské jméno. Dnes se s ní proto můžeme na některých mapách setkat pod názvem Serra Urucuzeiro.

Kurupira je nepochybně jednou z nejzáhadnějších stolových hor a mezi domorodým obyvatelstvem o ní koluje řada legend. O popularizaci Kurupiry se u nás zasloužil spisovatel Jaroslav Mareš, který byl účastníkem expedice k této hoře, ale vrcholu se mu nepodařilo dosáhnout. Mareš se domnívá, že právě Kurupira je tou pravou horou z románu Ztracený svět sira Arthura Conana Doyla, na níž se mají vyskytovat jinde dávno vyhynulá zvířata.

Počátkem dvacátého století se literární otec slavného detektiva Sherlocka Holmese setkal s dobrodruhem plukovníkem Percym Fawcettem, který mu vyprávěl o svých výpravách za tajemstvím tepuis a ztracených pralesních měst. V této souvislosti není jistě bez zajímavosti, že Fawcett, který se pak záhadně ztratil v džungli, se stal předobrazem filmového Indiana Jonese.

Pokus o rekonstrukci obřího Glossotheria z Národního muzea v Riu de Janeiru.

Foto: VAS

Jaké nové druhy živočichů ještě skrývají náhorní plošiny tajemných stolových hor?

Foto: VAS

Právě Fawcettovo vyprávění zřejmě inspirovalo Doylea k napsání Ztraceného světa, jehož hrdinové vystupují na záhadnou tepui a setkávají se s nestvůrnými dinosaury, ptakoještěry a dokonce i s ryboještěry, kteří sídlí v centrálním jezeře uprostřed hory.

V okolí hory se podle indiánských legend vyskytuje mapinguari, který nápadně připomíná vyhynulé monstrózní lenochody. Podle zoologa Davida Orena, který se o mapinguariho již desítky let zajímá, jej domorodci líčí jako stvoření dva metry vysoké, velice silné a především nepříjemně páchnoucí, které je schopno při chůzi přerazit silné kořeny. Někteří svědci popisují jeho pach, se vší pravděpodobností obranný mechanismus, jako směsici výkalů a zahnívajícího masa. Podle Orena má zvíře dlouhou hrubou srst, čtyři dlouhé tesáky a pohybuje se po dvou nebo po čtyřech. Má prý i neobyčejně hlasitý, hřmotný hlasový projev podobný silnému lidskému hlasu, avšak zabarvenému jakýmsi mručením.

Dnes je Kurupira součástí obrovské rezervace indiánů ze skupiny Yanomamo a je pro turisty i samotné Brazilce zcela nedostupná.